

وټنډی مرق ل "خود کی ما نا بڅخو" ب "کا ی کی دیجیتا ی" 3- . . ع بدولمو تلیب ع بدو

(3)

سوبکتی مډرن

(ل کارگوو ب سار شاش)

کاتک تماشای دیم نی کټان کی کن، چ و بډنگ دکن، نئم
تیا ل بډم فټگراف کدا نوستاوین، بټک ل بډم
کای ی کی ئازی بینراوداین؛ پرسیار کټ ئوو ی؛ جیاوازی نوان
«دسټاتی دیم ن» و «دټرکټونی وټن» چی؟! چن دیم ن و وټن
چمکی «جیاوازی» و «ټاست کردن» ل ناو هټیاری مرقی
هاوچرخدا بټو دټن؛ ب مانای ی کی دیک چن دیم ن
گشتی کټی تکنلژیا (ټاراست کردن) و وټن نا-میکانیکي مرق
(جیاوازی) ل کاتی هټی کردن... لکجیا دټټو؟!

هټټټ ئو پرسیار ل نټټری توکاری (ټندریاس فیسالیوس) و
نټټری گومان کانی (دکارت) یوو دټ پټدکات و لټوو
چرکټی ل دایکبوونی «سوبکتی مډرن» اډگټن و دواتر
گټانکاری یشټی کانی ب مرق، ب جټټ، وخسار و لټو وټو
ب ټاست کردن و جیاوازی دگټن... هټټټ سټری تای هټموو ئوان
ل باډټی (بینین) و گومان کانی «من بیر دکن مټو»، کوات
هم» دټټ بټهم!

بمټر نټټری توکاری، جټټ ل تټمټی میتافیزیایی
دادټرټ و وټ واقع کی فیزیکی و جټگی تاقیکردن و
کای ی کی ئزمونگری (جیاواز) مامټی لگټدا دټکات؛ بټام
دیسپلینی دټکارتی، جټټ و وخسار ل پیرزی (ټاراست کردن)
دادټرټ و دټانکات ټامټر کی میکانیکي ک ل دټرټی «من»
بیرکټر وټدا شیاوی کټنټر کردن، بټټنداز کردن و پشکنین بټ.

کوات سوبکتی نوو لټټگی نټټرگری جوانکاری، فلتټرکان، و
ټندازیاری جټټو، ب تټواوی ل ناو ټټټ «جټټ وټ ټامټر»
دټکارتی و «توکاری» فیسالیوسیدا دټی؛ لټو وټ وخسار و جټټ
ب کټرټی کی پلاستیکی یان دیجیتا ی دگټټټټ، ک قابیلی

دستکاری کردن بهت، چاک بکرهتو و له نوو دابله ژرتهو.

(دیمه/ وینه)

له دستپهکی کتهبی "که مکهگی نمایش" له نووسینی (گی دیبه 1931-1994) تیرهستی مارکسی، فیلسوف، دهره نه و بیرمه ندی ادیکای فله نساییدا هاتوو: "له و که مکهگی یان که مکه مکه دهرنه کانی به ره مه نهان تیا یاندا باهاده سته، ته وای ژیان و که که بوونه و په کی گوره له نمایش کهان خه پیشان دهات" له ده دا چه مکه «نمایش- دیمه»، ته نیا که مکه که وینه ییزکراو نیه، به که په یوه ندیه کی که مکه لای تهیه له نهوان مره فکه کاندا که له لکه وینه کانه و به ئامانج دهگیرنه؛ که واته دیمه یان نمایش ده به ده ده سه که ته تالیتار که جیهان که نتره ده کات و له و شوه وینه کهان جیاواری بیرکردنه و ده نو نهان! به و مانایه ش "دیمه" مره ف له واقعی استه قینه، له جهسته خه و له ئه زموونی سه نه یان جیا ده کاته و؛ به مکه هه میش "وینه" بیرکردنه وای جیاواز ده خاته و؛ دیمه هه گری ده سه که ته تالیتاریه، به په کاته واقع به دیمه نه یان به نمایش کردنه که ده گه ده، ئیتر مره ف به کار به ده به ده ته ماشاکه رکه کی ناچالای و واقعیهش ده به ده چرکه سه نه کی دره یینه؛ به و مانایه دیمه نه یان په ش خودی وینه یان ده که و ته! به مانایه کی وونه تر ته تالیتاریه، جیاواریه کهان ده خنکه نه.

گی دیبه ره په یوایه: ئه گره چی سو به کته مکه نه له «بوونه» به و به «خاونداریه» و به و (ئه وای هه ته) هه نگاو به راییه کانی ناو، به مکه له مکه کی که مکه کی نمایشده، خاونداریهش گه او به «ده رکه و تن» ئه وای نیشانی ده ده یته؛ به و مانایه ش له سایه ش سه ته ته کنه له زیاده مره ف چیه له ناو که مانه کهان و له ناو دیمه و نمایش کاندا به هه دستپه کردنه کانی و، به جیاواریه و ناژی، به که ته نها ته ماشاکه ره، سه یری دیمه نه که مانه کهان، دیمه نه کهان، نمایش کهان له سه ره شاده ده کاته؛ له ده دا (دیمه، نمایش) هه نه کی دابه نه ره، دیوار که ته ئه ستور له نهوان "من" و "جیهان"، به شوه په که ته نها ئه و شته بوونی هه په که "پیشان ده ده" به و مانایه یان ده به ده ئه زموونه کی نا استه و خه و ناچالای.

ئه گره دیمه نه چوارچه و په کی گشته و ده سه هاته که مکه لای ته به ته، هه به ته «وینه» ئه و په که یه یان ئه و که ره سه ته په که جیاواری دیمه نه کی په که نه او؛ ده مکه به مکه ده ده که و تنی وینه ته نیا ووداو کی به نه و نیه، به که ستراتیژی ته ئه استه کردنی جیاواز و گومانه کانی ده کار ته هه گرتوو! به مکه له سه ده می نو ده ده ده رکه و تنی دیمه نه، هه شیاریه ئه مکه ئه استه ی مانا و ده لاله ته کی دیاریکراوی

در یین د کات؛ ئم دیم نکان پمان د ن چن بیر بکین و،
حز ل چ بکین، و ل چ بترسین... ب مانای کی دیک ل م ی
تکن ل زیادا د رک وتنی دیم نی جیاوازی ساخت ه ی، ک پر سی
ئا است کردن و م ن پ ی مانا مان نیشان د دات؛ ب م ل ب ران ب
و ن ی ساخت ی تکن ل زیادا و ن ی بینراو "هستپ کراوی مر ی"
مانای کی س رب خ و گوتار کی شاراو ی ل خ دا ه گرتوو؛ ل و
هستپ کردن و د توانین واقع ل ل گای ئا است کردن و ن و
بخو نین و، چونک دیم ن د س ات کی سیستمی ک مر ق ل چالاکی
داد ب ت و جیهان د کات س ک ی کی گ ور ی نمایش کردن؛ ب م
ل ب ران ب ردا و ن ه ن ی جیاوازی خ ی و ب رپر سیار تی ئ خا قی
ه ی!

کا ت ک د س ات ی تکن ل ل ی ه ن ی (دیم ن و و ن) ی ک د خات، ئتر
چیدی جیهان و ک شو ن کی فیزیکی نام ن و ک تیدا پیاس بکین
یان ب رپر سیار تی ئ خا قی و خسار کان تاقی بکین و؛ ب ک ئ و
ی ک خستند د ب ت (ف ر م کی جوانکاری چ کراو) ل خود، ل مانا
س ن ک ی... ئتر دیم ن ج ست مان ل ک مان چ ل ک جیا د کات و،
و د رک وتنی ئ و و ن ی د س ات ی تکن ل ل ی د یک ش، ز ینمان
ئا است ی ناو فزای کی و همی و م جازی د کات! د م و ب م
م ترسیی گ ور ک ی سوب کتی م د رن ل ن وان چ کوش کان ی « دیم نی
گشتی» و «ئا است کردن و ن ی ساخت» دا، ل ن وان ن شت ری تو کاری
و ن شت ری گومان نکاندا ئ و ی ک فزای و همی ب ر و فزای م جازی
د کات و (ل ئ ستادا فزای م جازی "Virtual" ت نیا چ مک کی
تکن ل ل ی ووت نی، ب کو گ و او ب ژینگ ی کی فر و ه ند ک
کاریگ ریی قو و ی ل س ر ت و او ی جومگ کان ی ژیا نی مر ق، ک م ناسی،
و بگر فلس ف ی بوونیش دانا و.)

ل فزای و همی و ب فزای م جازی

ل سوب کتی م د رندا پر سیار کردن ل ج ست، و خسار پر سیار کردن
نیی ل پ ک هات ی کی بای ل ل ی ج گیر، ب ک گ ا ن ب دوا ی
تاقیگ ی کی م ژوویدا ک تیدا گوتار کان ی د س ات، تکن ل ل ی و
فلس ف خ یان د نووسن و؛ ب و مانای پ ین و ل ج ست ی ک ک
ب ه ی قورسی مادی و دیسپلینی فیزیکی و د ینا مان د، ب ج ست ی ک
ک ل ن و شل قی ک د، ئا ف تار و نیشان د یجیتا یی کاندای،
ج ر ک ل ک بوون و و ن مان ی ج ست، ئ و ش ل ت و انینی
گومان نکان و ب ج ست و ک «نام ر کی میکانیکی» و ج ست و ک
"واقع کی فیزیکی" ش رعیی تی ت و او ی و رگرت، ب و مانای ش ج ست
و ک در ژکراو ی م کین گ ور کان ی واقعی فیزیکی چتر خا و ن کات

و جووځي سربځي ځي ځي، بځځ لځي نامځي!
 (کار مارکس) لځباري چمکي «نامځوون»و دځځ: کرکار لځ
 پځسي کاردا لځ ځي نامځ دځځ: چونک کارکځ ناچځځ ناو سروشتي
 مرځو، بځځ بځ فيځداني هځزي جځستځي و ځځځ لځځگاي
 ديسپليني دځځکي، ديوارکاني کارگځ، کاتزمځري کاري هيلاکځر و
 چاودځري فيزيکي جځستځو بريندار دځکات... بځ ديوځکي ديک لځ
 فځزاي مځجزييدا چيتر ځخسار ځو سيمايځ نيځ کځ ماندوځتي،
 چيناځتي و پځگځي کځمځايځتي مځځځکي بځ ووني دځربخات، بځځځ
 دځځوځځ ناو تځځځيکي نوځو: تځځځي بوون بځ «داتا»؛ ئيتر
 سوبځکتي نوځ چيتر پځويستي بځ هځزي بازوو بځ بځرهځمهځنان نيځ،
 بځځ کارکځي بځ لځداني کليکځک يان چاوتروکانځک لځ پشت
 شاشځکانوځ کورت بووځتو... هځځځ تځ گي ديځر پځش نيو سځدځ ئځم
 کورتځ تيځريځي نووسي، کاتځک نځ ئينتځرنځت هځبوو نځ تځځ
 کځمځايځتيځکان! هځروځها دځرباري نامځبووني مځځي نوځ دځځځ:
 مځځ لځ بکځځکي استځقينځي ژيانوځ دځځځ تځ ماشاچيځکي (بځځنگ
 و ناچالاي)؛ ئځمځځ ځځځک ژيانځ استځقينځي ځځيان فځرامځش دځکځن بځ
 ئوځي “نمايش” بکځن، بځ ئوځي ديمځنځکي گشتي بنوځنن - لځځوځ
 ئوځ دځبينځ تيځريځکي ديځر ئځستا لځ هځموو کاتځک استتر و
 زيندووترځ.

(داځيد لځ برځتن) لځ کتځبي ئځنثرځپځلځژيځي جځستځدا ئاماځ بځوځ
 دځکات کځ لځم سځردځمځدا جځستځ وځک «کځسپځک» لځبځردځم ځځرايي
 گواستځوځي زانياريځکاندا دځبينځځت؛ بځيځ مځځي ديځيتاځي
 دځيځوځت جځستځي استځقينځي ځځي فځرامځش بکات و لځځځگاي ئاځاتار و
 ناسنامځ مځجزيځکانوځ پانتايځکي نوځ تاځي بکا تځو... هځځځ تځ
 مځترسيدارترين وځرچځرخان لځم گځځانکاريځي مځژوويځدا لځ چمکي
 «ځخسار»دا دځردځکځوځت، ئيتر ځخسار لځ ځخساري ئځخلاقيدځو بځ
 ځخساري شل (فلتځربوو)، بځ «وځنځيځکي سځځځي» يان کځمځځک داتا
 لځسر تځځ کځمځايځتيځکان دځگځځځځ: ځخساري ديځيتاځي ځخسارکي
 «شل» و گځځاوځ، ئيتر ځخساري گځشت و خوځني بځرانځځرځکځمان
 نابينځ، بځځځ تځماشاي دځمکځکي ديځيتاځي دځکځين کځ بځ ويستي
 خود دځستکاري کراوځ؛ لځځوځ (بيځنگ- چوول هان) دځځځځ: مځځځځځ،
 ځځي ديسپلين دځکات... واتځ ئځمځځ ځځځځځځځ جځستځ و ځخسارمان بځ
 کايځکي ميځيايي دځگځځين، بځ ئوځي لځ بازايځ “لايک” و “فځځو”دا
 جځگځمان بځځځوځ.

جځستځ (وځک ئځزموون)، ځخسار (وځک ئځزموونگځري)
 کاتځک لځ ديدځکي فځلسځفي و دياردځناسيځوځ قسځ لځ پځوځندي نځوان

«جست» واک ئزموون» و «وخسار واک ئزموونگري» دځکين، دمانو و بچيند قووځايي ئو کايانځي ک تپدا جست و دځ، يان خود و ئوتر ل زماندا خيان دبيندو؛ ئو تځکځبوون ل کتبي ئنترپلځيای جست (دافيد ل برتن) و فلسفای هاوچرخدا قسای زري لکراو.

بگومان زمان تپا ئامرازکي ميکانيکي ب گواستندو زانياريدکان نيي، بځک ځووداوکي بوونناسي، جستناسي و دقناسي؛ ب و مانايش کاتک زمان دبځت «ئزموون»، وات ئم لځگای زمانو جيهان تاقی دځيندو، لځگای زمانو مانا ب برين، عشق، نامي و مرگ دځين؛ لځرو (مارتن هايدیگر) دځت: زمان مای بوون، ئم ل ناو زماندا نيشتځين؛ کاتک شاعيرک يان شانکارک زمان بکار دځندت، ئو تپا وش ځيز ناکات، بځک ئزموونکي ناوکي و فيکري قوو دځوځندت ک پځتر بوونی نځوو؛ بځمځر ل زماندا سنوورکاني بوونی (ئزموون- جست) دځدځيندو و ل داهځناندا ناسنامي (ئزموونگري- وخسار) بځرجست دځکين.

کوات ځوخسار واک ناسنام، جځگای دځرکوتنی گوتار و يځکمين سځکي ځووبځووبوونو ي لځگ جيهاندا؛ بځام کاتک دځځين ځوخسار واک «ئزموونگري»، مځستمان گځاني ځوخسار ب تاقیځيک ل مانا، نواندن و ياخيوون... هځر بځمځرځش ځوخسار لای (ئيمانيل ليفيناس) هځندکي ئځلاقی وځردځگرت، ک ناتوانرت ب تځواوی کځنتر يان «مځنځپځ» بکرت؛ هځميش ځوخسار واک (داهځنان- ئزموونگري) ل حا تي تاقیکردندو و ځنوځکردندو داي؛ کوات کاتک زمان دبځت جست و داهځنان دبځت ځوخسار، ئتر ئزموون دبځت ئزموونگري و جارکي دیک ئزموونگريش دبځتو ئزموون! واک چن جارکي دیک ځوخسار ځي دبځتو زمان؛ ب و مانايش هځر چرچولچک، تځامانک يان بځدځنگيک لځسر سيمای مرځف، دځکي دځقيي ک پځويستی ب ځوځندندو يکي بځردوام جياواز هځي.

زمان ب ئو ل تپا نيا فځرمکي مځدځرنيستی يان پځکها تځوازی وشک ځزگاري بځت، پځويست ل کځشي داهځنانو ځنگبداتو، پځويستی بځو ي لځسر «وخسار» و جست ي ئکتځر يان سوبځکتدا بځردوام نو بځتو؛ لځرو زمان کاتک دبځت ئزموونکي استځقيند ک ل کځشي داهځناني بځردوامدا ځي تاقی دځکاتو، بځردوام لځسر سيمای مرځف واک کځش، حځز يان ځازار ځنگ دځداتو.

دواجار (جست/ئزموون) و (ځوخسار/ئزموونگري) پځکو بځردوام بازند يکي نو ي دايناميکي دروست دځکن، بازند يک ک خودی جست

مانا بے ئےزمونہ کان دے بخشت، و و خساریش وے کایے کی
ئےزمونگہری، سنووری ئےزمونہ کان تاقی دے کاتو و بےردہوام
فراوانتری دے کاتو.

هـولـهـر 3/7/2026

ءبدولموتہ لیب ءبدوہا